

Universitat, 1: la ciutat

“La universitat va nàixer, físicament i socialment, com a ‘barri’ urbà especialitzat, o fins i tot com a productora d’un model particular de ciutat. No com aquests edificis segregats i sovint oberts només en dies i hores d’oficina, el conjunt dels quals solíem anomenar impròpiament ‘ciutat universitària’ abans de batejar-lo com a ‘campus’ amb un llatínisme prèviament barbaritzat.”

He vist pocs entusiasmes urbans aquests dies, a València, amb motiu dels cinc-cents anys de la Universitat. Un oblit més d’aquesta capital hipotètica, que té el costum institucional de viure d’esquena a la pròpia història. I tanmateix, si parlem d’universitats, la ciutat i els poders públics superiors (el del sobirà i el de l’església) són des dels inicis els protagonistes de la seua aparició i expansió. Fa un parell d’anys, el rector de la Universitat de Lleida em va fer obsequi d’un volum commemoratiu dels 700 anys de la fundació del primer *Estudi* públic del nostre país. I les primeres pàgines del llibre expliquen perfectament l’origen municipal de la institució: són els paers i prohoms de la ciutat, reunits l’any 1293, els qui sol·liciten al rei la concessió del *Studium Generale*, i és després el monarca, una vegada obtinguda l’autorització pontifícia (“que reconeixia l’oficialitat dels estudis arreu de la cristiandat: l’anomenada *licentia ubique docendi*”), qui atorga el privilegi de fundació de l’Estudi General amb les facultats de Dret Canònic i Civil, Medicina Filosofia i Arts. La ciutat, a partir d’aquesta fundació, s’hi va trobar profundament implicada, i també profundament alterada. D’una banda, el canceller —que controla la concessió de títols— és un canonge de la Seu, i el sosteniment econòmic de la universitat —especialment els salaris dels professors— és responsabilitat de les finances municipals. De l’altra, la “universitat de docents i estudiants” ocupa un espai físic i social importantíssim al cor de la ciutat, com a barri o sector, com a corporació, com a conjunt humà en relació íntima, i en conflicte sempre possible, amb la resta de la comunitat urbana. La *ciutat universitària*, en efecte, tant si es tracta d’aquelles poques que es poden definir així com si es tracta de la presència d’una important comunitat d’estudiants i professors en el si de la comunitat urbana, és un fenomen fascinant en la història medieval i moderna d’Europa.

Tan especial, que les ciutats que han conservat aquesta condició distintiva —Oxford, Cambridge, Bolonya, Salamanca, Coimbra, Heidelberg o la mateixa París— no han estat ja mai més una població com qualsevol altra. El fet és que, fins al nostre temps i fins a l’expansió d’un

cert model de *campus* nord-americà, les ciutats volien la universitat dins de la pròpia trama urbana, com a part del seu teixit i de la seua vida, i els mateixos estats, quan l’educació superior va entrar en les seues competències, construïen els edificis universitaris dins de les ciutats. Apenes fa poques dècades que, al nostre país i en molts altres, les universitats han començat a ser desplaçades cap a una perifèria desconectada i sense vida: per raons de control polític i d’aïllament de la insurgència estudiantil en temps de l’últim franquisme, i després i en general per raons econòmiques o de facilitat de construcció, el fet és que ha anat creixent la separació física entre aquella “comunitat de professors i estudiants” i la comunitat civil del seu entorn.

Són cada vegada més excepcionals, i per això mateix afortunades, les ciutats on l’emplaçament central de la universitat permet aquella proximitat i aquella presència immediata que l’allunyament físic fa impossibles. Per reprendre exemples del nostre mateix país, hi ha una diferència ben important entre la *presència* visible de la universitat a Lleida o a Girona, i la seua gairebé *no-presència* o invisibilitat a Castelló. A l’hora d’establir o desenvolupar una comunicació real, és a dir una interacció de persones i grups, entre la universitat i la societat, l’emplaçament extra-urbà o sub-urbà de facultats, biblioteques o laboratoris és una dificultat afegida i sovint difícilment superable. La universitat va nàixer, físicament i socialment, com a “barri” urbà especialitzat, o fins i tot com a productora d’un model particular de ciutat. No com aquests edificis segregats i sovint oberts només en dies i hores d’oficina, el conjunt dels quals solíem anomenar impròpiament “ciutat universitària” abans de batejar-lo com a “campus” amb un llatínisme prèviament barbaritzat. Molta imaginació haurien de posar-hi, aquests “campus” o “campi” com el de Bellaterra, Sant Vicent del Raspeig o el Riu Sec, per establir una vertadera *comunicació* (que no siga només la dels transports públics suburbans) amb l’entorn social que els envolta, i en qual no tenen cap presència física. Ni mediàtica excepte al principi de curs, quan hi ha visites il·lustres, quan hi ha eleccions, quan hi ha conflicte o quan es commemora un centenari.